

Тематичні рубрики наукового журналу: *Теорія і методика професійної освіти.*

УДК 378.937

Упатова І. П.

док. пед. наук, доцент,

професор кафедри природничих дисциплін

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»ХОР

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

THE ISSUE OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR INNOVATIVE ACTIVITIES

Мета статті полягає в аналізі проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічних закладах вищої освіти до інноваційної діяльності в умовах реформування нової української школи.

Дослідження спирається на серію методів: спостереження, опитування, педагогічний експеримент, аналіз, узагальнення.

Проаналізовано перспективні напрями реалізації процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до інноваційної діяльності, запропоновано ефективні форми і методи її організації.

Зазначено, що впровадженню інновацій заважає стереотипність мислення більшості педагогічних працівників. Наведено результати діагностування серед освітян щодо їх готовності впроваджувати інноваційні методики.

Наголошено на тому, що впровадженню інновацій заважає стереотипність мислення більшості педагогічних працівників.

Запропоновано визначення терміну «педагогічні інновації» на рівні ЗВО, під яким розуміється результат інноваційної діяльності, який забезпечує якісну підготовку майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в сучасній

українській школі.

З'ясовано реформи, які відбуваються в освітній галузі, викликають необхідність докорінної зміни методології й технології організації освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти. Не менш важливим чинником є виконання соціального замовлення щодо формування вчителя нової генерації, здатного до постійного пошуку нових знань, творчого професійного розвитку впродовж життя.

Доведено, що необхідною складовою в структурі підготовки до інноваційної діяльності майбутнього вчителя початкової школи є методична рефлексія власних професійних знань і педагогічної діяльності.

Наведено педагогічні умови та професійно-методичні вміння (гностичні, творчо-рефлексивні), які сприяють ефективному розв'язанню проблеми дослідження.

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя початкової школи, інноваційна діяльність, контекстне навчання, педагогічні умови, педагогічна рефлексія.

The aim of the article is to analyze the issue of training future primary school teachers for innovative activities in pedagogical institutions of higher education in the conditions of reforming the new Ukrainian school.

The research is based on a series of methods: observation, questioning, pedagogical experiment, analysis, generalization.

The perspective directions of fulfilling the process of training future primary school teachers for innovative activities are analyzed, the effective forms and methods of organizing the process are offered.

It is noted that stereotypical thinking of the majority of pedagogical staff prevents innovation introduction. The results of pedagogical staff surveys about willingness to implement innovative methods are presented.

The definition of the concept "pedagogical innovations" at the level of a higher education institution is offered. It means the result of innovative activity, which provides quality training of future teachers for pedagogical activity in the

modern Ukrainian school.

It is noted that the reforms in education require a fundamental change in methodology and technology of organizing the educational process in higher education institutions. It is equally important to meet social requirements of forming the personality of a new generation teacher, who is capable of constant search for new knowledge, creative life-long professional development.

It is proved that the necessary component in the structure of training future primary school teachers for innovative activity is methodical reflection of own professional knowledge and pedagogical activity.

The pedagogical conditions as well as professional-methodological skills (gnostic, creative-reflexive) that contribute to the effective solution of the research issue are listed.

Key words: training future primary school teachers, innovative activity, context learning, pedagogical conditions, pedagogical reflection.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в закладах загальної середньої освіти у зв'язку з упровадженням Державного стандарту початкової школи (2018), Концепції нової української школи (2016), вимагають реалізації підготовки фахівців, які мають розв'язувати проблеми оновлення початкової освіти, готові до модернізації традиційних технологій навчання й виховання, використання освітніх інновацій, мають досвід творчої методичної діяльності, здатність здійснювати методичну рефлексію, спроможні до навчання й розвитку впродовж життя.

Проблеми модернізації педагогічної освіти майбутніх учителів є на часі й зумовлені наявністю суперечності між змістом, формами їх підготовки в педагогічних закладах вищої освіти, де переважає предметно-методичний підхід та сучасними запитами закладів загальної середньої освіти, що чекають на творчого учителя, здатного до інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували педагогічні інновації, слід зазначити В. Андрущенко, І. Беха,

І. Дичківську, Т. Перекрестову, О. Пехоту, І. Підласого, О. Попову, В. Сластьоніна, А. Хуторського та ін. Відповідно почала формуватися нова галузь знань – педагогічна інноватика [2, с. 3–5].

Теоретико-методологічні засади підготовки вчителів до інноваційної діяльності закладено в працях українських учених В. Біблера, І. Волощук, В. Докучаєвої, І. Жерносека, О. Козлової, В. Малихіної та ін. Науковці досліджують проблеми щодо формування інноваційного мислення молодих педагогів, їх готовності до інноваційної діяльності.

Спираючись на те, що головним суб'єктом змін у сучасному закладі освіти вважається педагог, Т. Перекрестова трактує інноваційну діяльність як цілеспрямовану фахову діяльність, яка заснована на усвідомленні власного практичного педагогічного досвіду шляхом здійснення його аналізу, порівняння, змін, які відбулися в освітньому процесі з метою досягнення найвищих результатів [6].

Інноваційна педагогічна діяльність розглядається як складне, інтегральне утворення, що втілює єдність наукових, технологічних, організаційних заходів, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, які відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення і внесення педагогом змін до власної системи роботи [1, с. 60–65; 5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до інноваційної діяльності в умовах реформування нової української школи, що передбачає зміну традиційних підходів до організації освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти на інноваційні. Останні ґрунтуються на впровадженні сучасних освітніх засобів, методів, технологій, мотивують студентів до професійного вдосконалення, сприяють набуттю інноваційного методичного досвіду в різних видах професійної діяльності.

Мета статті полягає в аналізі проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічних закладах вищої освіти до інноваційної діяльності в умовах реформування нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні інновації стали предметом спеціального дослідження вчених у 50-х роках ХХ століття на Заході, а в останні десятиріччя – і в нашій країні.

Результатом інноваційних процесів слугує запровадження теоретичних і практичних нововведень. Відомим є той факт, що основою інноваційного процесу є педагогічне відкриття, яке рано чи пізно, стихійно або свідомо має стереотипізуватися [4, с. 7].

Досвід видатних педагогів (А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького, В. Шаталова, І. Волкова, І. Іванова та ін.) засвідчує: як правило, інновація на першому етапі впровадження сприймається як чужорідний елемент, часто викликає різку протидію, здається прожектерством. З часом нововведення перевіряється практикою, набуває масового визнання, а на останньому етапі, згідно закону стереотипізації [4, с. 7], стає відомим і входить до системи освітньої системи.

Аналізуючи психологічну готовність педагогів до змін, слід зазначити, що, на превеликий жаль, упровадженню інновацій заважає стереотипність мислення більшості педагогічних працівників. Серед опитаних педагогів 90% повністю згодні з основними положеннями певних інновацій, відзначили важливість опанування ними. Однак міру своєї теоретичної готовності до впровадження інноваційної технології відзначило вже 50% опитаних, а до практичної реалізації готові лише 5% опитаних.

Слід зазначити, що потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності за умов розвитку освіти зумовлена певними обставинами, а саме: реформи, що відбуваються в освітній галузі, викликають необхідність докорінної зміни методології й технології організації освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти. Не менш важливим чинником є виконання соціального замовлення щодо формування вчителя нової генерації, здатного

до постійного пошуку нових знань, творчого професійного розвитку впродовж життя.

Під педагогічними інноваціями на рівні ЗВО у дослідженні розуміється результат інноваційної діяльності, що оновлює педагогічну теорію і практику, забезпечує якісну підготовку майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в сучасній українській школі.

Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до фахової інноваційної діяльності можливе за умов набуття ними таких методичних умінь, як: *гностичні* (системний збір інформації методичного й аналітичного змісту, інтерпретація освітньо-методичних процесів, аналіз причинно-наслідкових зв'язків між ними, орієнтація в дидактико-методичних контекстах сучасної освіти, неупереджене сприймання нових методичних знань і досвіду для прийняття правильного рішення, обґрунтування і втілення методичної ідеї крізь призму власних методичних поглядів і власного ставлення, виявлення варіативності щодо визначення способів розв'язання методичних проблем, завдань і ситуацій; аналіз ефективності застосованих форм, методів, засобів); *творчо-рефлексивні* (вільне використання методичних знань і вмінь, креативне й самостійне виконання завдань методичного спрямування, творче переосмислення методичного матеріалу; висловлювання своїх методичних думок, ідей, пропозицій; реалізація власного стилю методичної діяльності; творче впровадження освітньо-методичних продуктів та створення своїх продуктів; самостійне набуття нових методичних знань і досвіду як чинник професійної самореалізації та саморозвитку, опанування методичної майстерності; самостійний аналіз, адекватна оцінка й самооцінка дидактико-методичних ситуацій, ефективне здійснення методичної рефлексії).

На необхідності формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності наголошують І. Гавриш, І. Дичківська. На їхню думку, готовність до інноваційної педагогічної діяльності – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога

мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії [1; 3, с. 277].

Якщо раніше педагогічні заклади вищої освіти були орієнтовані на передачу знань і формування навичок для виконання професійних обов'язків, то за умов упровадження нових Державних стандартів початкової освіти, Концепції нової української школи надзвичайно важливим напрямом удосконалення фахової підготовки є широке впровадження в навчання сучасних інформаційних технологій (у тому числі дистанційних), методів моделювання, проєктних технологій, інтерактивних методів навчання тощо.

Слід наголосити й на зміні ролі викладача та здобувача вищої освіти. Сьогодні викладач повинен зорієнтувати студента щодо самостійного пошуку інформації; навчити бачити в ній певні закономірності, аналізувати й осмислювати її, перетворюючи на власні знання, тобто стати цілеспрямовувачем освітнього процесу, отже, перенести акцент на самостійну роботу студентів, на опанування методів самоосвіти, з використанням порад викладача, і нових можливостей, які надає інформаційне суспільство.

Також нових можливостей надає й контекстне навчання, упровадження якого залежить від мети і завдань навчального заняття; умов, за яких воно реалізується; уподобань педагога і здобувачів освіти, від доцільності сполучання різних методів, що має бути спрямоване на формування фахової компетентності майбутніх учителів початкової школи, що дозволить їм успішно здійснювати подальшу професійну діяльність.

На наше переконання, підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності (за В. Сластьоніним, Л. Подимовою) має враховувати такі етапи [7] : 1) розвиток творчої індивідуальності майбутнього вчителя; формування в нього здатності виявляти, формулювати, аналізувати і розв'язувати творчі педагогічні завдання; а також розвиток критичного мислення; 2) опанування основами методології наукового пізнання, педагогічного дослідження, уведення в інноваційну педагогіку; 3) освоєння

технології інноваційної діяльності (педагогічне проєктування); 4) практична робота з упровадження нововведення в педагогічний або освітній процес.

Реалізація зазначених етапів у процесі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до впровадження інновацій передбачає творчо-методичну діяльність, здійснення педагогічної рефлексії; впровадження інноваційних педагогічних технологій, знайомство з педагогічним досвідом учителів, які реалізують Концепцію нової української школи; моделювання нетрадиційних уроків і виховних занять; роботу в динамічних, творчих, ініціативних групах; участь у методичних діалогах, дискусіях, дебатах; тренінгах, майстер-класах, творчих зустрічах із педагогами; учительських студіях; віртуальних педагогічних подорожах; методичних турнірах, конкурсах педагогічної майстерності, панорамах творчих методичних ідей, педагогічних роздумах тощо.

Аналізуючи зазначену проблему, слід наголосити, що необхідною складовою в структурі підготовки до інноваційної діяльності майбутнього вчителя початкової школи є методична рефлексія власних професійних знань і педагогічної діяльності, яка пов'язана з орієнтацією особистості на саморозвиток і самозміни; його самовдосконалення; самовираження в професійно-методичній інноваційній діяльності.

Ефективному розв'язанню проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи у ЗВО до реалізації інноваційно-методичної діяльності в закладі загальної середньої освіти сприяють експериментально перевірені педагогічні умови, а саме: методично-діяльнісне наповнення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, спрямоване на набуття студентами методично-професійного досвіду та його рефлексії, що передбачає внесення змін в організацію освітньої (навчально-пізнавальної, науково-дослідної, громадсько-виховної) діяльності студентів у закладі вищої освіти та поза його межами (зокрема під час проходження педагогічних практик); створення сприятливого освітньо-методичного середовища (установлення діалогових стосунків співробітництва, творчої взаємодії,

позитивної психоемоційної атмосфери), що привертає увагу до методично-професійної майстерності професорсько-викладацького складу, кураторів академічних груп та потребує застосування комплексу цільових заходів для підвищення їхньої кваліфікації; забезпечення науково-методичної підтримки процесу методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, що вимагає створення необхідного супроводу – розробки відповідних навчальних програм, посібників, рекомендацій, навчальних комплексів тощо.

Цілком зрозуміло, що представникам молодого покоління, які сьогодні є здобувачами вищої педагогічної освіти, потрібно йти далі, підноситися над стереотипами й визначати майбутнє, тому в нагоді їм стане інноваційна педагогічна діяльність викладачів-фасилітаторів ЗВО. Їх фасилітаційна позиція прийтиме формуванню готовності майбутніх учителів початкової школи до інноваційної діяльності в закладі загальної середньої освіти.

Висновок. Підсумовуючи проаналізовану проблему, зазначимо, що проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації інноваційно-методичної діяльності в закладі загальної середньої освіти складна, але її розв'язання цілком можливе і пов'язане, по-перше, з особистістю майбутнього вчителя, з його орієнтацією на саморозвиток, участю в інноваційній діяльності в умовах реформування нової української школи; по-друге, організацією контекстного навчання і квазіпрофесійної діяльності в педагогічних закладах вищої освіти; по-третє, функціонування творчого фахового середовища, у якому відбувається знайомство студентів з освітніми інноваціями, та формування в майбутніх учителів інноваційного досвіду; по-четверте, інноваційна педагогічна діяльність викладачів-фасилітаторів, яка сприяє формуванню готовності студентів до інноваційної діяльності.

Перспективи подальших розвідок. Проведення подальших досліджень планується в напрямку щодо формування в майбутніх учителів початкової школи методичної творчості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гавриш І. В. Закономірності та принципи процесу формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми становлення інноваційних підходів у сучасній освіті*: зб. наук. праць. Харків: Стиль-Іздат, 2005. С. 61–74 (Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка).
2. Гавриш І. В., Хлебникова Т. М. Педагогічна інноватика як наука про інноваційні процеси. *Розвиток освітніх систем і технологій*. 1999. № 9. С. 3–5.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с. (Альма-матер).
4. Княженко Л. П. Инновационный стиль преподавателя. Условие его формирования. *Высшее образование сегодня*. 2007. №5. С. 7.
5. Криворучко Н. І., Криворучко К. І. Інноваційні педагогічні технології під час професійної підготовки майбутніх фахівців. XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція «Advanced technologies of science and education». URL:
<http://intkonf.org/category/arhiv/sotsium-nauka-kultura-24-26-sichnya-2012-r/>
6. Перекрестова Т. С. Формирование у учителя готовности к инновационной педагогической деятельности. Интернет журнал СахГУ «Наука, образование, общество». URL: <http://journal.sakhgu.ru/work.phpid=38>
7. Слостёнин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. М., 1997. 224 с.